

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Şâhin, *Târîhu esmâ'i'l-q-â'afâ' ve'l-kezzâ-bîn* (nşr. Abdürrahîm Muhammed Ahmed el-Kâş-garî), Medine 1409/1989, neşreden giriş, s. 23-32; a.mlf., *Fezâ'ilü Fâtımatü'z-Zehrâ* (nşr. Muhammed Saîd et-Turayhî), Beyrut 1405/1985, s. 5-15; a.mlf., *et-Tergîb fi fezâ'ilü'l-a'mâl ve se-vâbi zâlik* (nşr. Sâlih Ahmed Muslih el-Vaîl), Dem-mâm 1415/1995, neşreden giriş, s. 11-49; Hatib, *Târîhu Bağdâd*, IV, 298; XI, 265-268; İbn Mâkûlâ, *el-İkmâl*, IV, 291; İbn Asâkir, *Târî-hu Dimaşk* (Amrî), XLIII, 531-538; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntaẓam* (Atâ), XIV, 378; a.mlf., *Telbisü İb-lîs*, s. 123; Zehebî, *el-İber*, II, 166-167; a.mlf., *A'lâmü'n-nübelâ*, XVI, 431-435; a.mlf., *Tezki-retü'l-huffâz*, III, 987-990; İbnü'l-Cezerî, *Ğäye-tü'n-Nihâye*, I, 588; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, IV, 283-285; a.mlf., *el-Mecma'u'l-mü'esses li'l-Mu'cemi'l-müfehres* (nşr. Yûsuf Abdurrahman el-Mar'âşî), Beyrut 1414/1994, I, 337, 533; II, 9, 101, 139, 172, 194, 195, 225, 255, 258, 465; a.mlf., *el-İşâbe*, I, 3, 351; Dâvûdî, *Ṭabaḳâtü'l-müfessirîn*, II, 2; Muttaki el-Hindî, *Kenzü'l-'um-mâl*, I, 22, 36; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1394, 1426, 1735, 1920; *Hediiyetü'l-'ârifîn*, I, 781; *İzâhu'l-meknûn*, I, 302; Brockelmann, *GAL*, I, 165; *Suppl.*, I, 276; Yûsuf el-İş, *el-Hatib el-Bağdâdî*, Dimaşk 1364/1945, s. 95, 103, 109; a.mlf., *Fih-risü maḥtûṭâtî Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye*, Di-maşk 1366/1947, s. 71-72; Mübarekfürî, *Mu-kaddimetü Tuhfeti'l-aḥvezi* (nşr. Abdurrahman M. Osman), Kahire 1383/1963, I, 292; Sezgin, *GAS*, I, 209-210; a.e. (Ar.), I, 425-426; Elbânî, *Maḥtûṭât*, s. 62-63; Subhî es-Sâlih, *Ulûmü'l-ḥadîs ve muṣṭalahuh*, Beyrut 1977, s. 117; Nü-veyhiz, *Mu'cemü'l-müfessirîn*, I, 391, 392; Zi-rikî, *el-A'lâm* (Fethullah), V, 40; Ekrem Ziyâ el-Ömerî, *Buhûs fi târihi's-sünneti'l-müserrefe*, Medine 1405/1984, s. 67, 93, 100; Ali Ekber Zi-yâî, "İbn Şâhin", *DMBİ*, IV, 62.

ALİ OSMAN KOÇKUZU

İBN ŞÂHİN ez-ZÂHİRÎ

(bk. HALİL b. ŞÂHİN).

İBN ŞÂKİR el-KÜTÜBÎ

(bk. KÜTÜBÎ).

İBN ŞÂS

(ابن شاس)

Ebû Muhammed Celâlüddîn
Abdullah b. Necm b. Şâs b. Nizâr
el-Cüzâmî es-Sa'dî
(ö. 616/1219)

Mâlikî fakihî ve hadis âlimi.

Emîr olan dedesine nisbetle İbn Şâs di-ye anılmıştır. Mısır kadılarından Ebû Ali Takıyyüddin Hüseyin b. Abdürrahim (ö. 685/1286) onun torunudur. Kahire'de ye-tişen İbn Şâs önce hadis okudu, daha son-

ra fıkıh tahsiline ve Mâlikî fikhını öğren-meye yöneldi. Hadis ve fıkıhın yanı sıra Arapça ve kıraat ilimlerinde de derinle-şen İbn Şâs'ın kendilerinden ders aldığı hocalarından yalnız ikisinin adı bilinmek-tedir. Öğrencisi Münzirî'nin belirttiğine göre bunlardan biri fıkıh âlimi Ebû Yûsuf Ya'kûb b. Yûsuf el-Mâlikî, diğeri de Fus-tat'taki el-Câmiu'l-atîk'in hadis hocaların-dan olan İbn Berrî eş-Şâfiî'dir (*et-Tekmile*, II, 469).

İbn Şâs, yaşadığı dönemde Mısır'da Mâ-lîkî fikhını en iyi bilenlerden biri ve aynı zamanda hadis ilminde üstat sayılıyordu. el-Câmiu'l-atîk'e bitişik Mâlikî medrese-sinde bir müddet ders verdi ve birçok öğ-renci yetiştirdi. Hadis âlimi Zekıyyüddin el-Münzirî bunlardan biridir (Süyûtî, I, 355). Kâdıkudât Ebû'l-Kâsım Sadreddin Abdülmelik b. İsâ el-Mârânî ile halefi Şe-refeddin b. Muînüddeve'nin yanında şa-hitlik ve kâtiplik görevinde bulunan İbn Şâs, bir ilim adamı olmasının yanı sıra aynı zamanda mücadelecî bir şahsiyetti. 616 (1219) yılında Dimyat şehrine hücum eden Haçlılar'ın şehri muhasara altına alması ve halkı yiyeceksiz bırakması üze-rine harekete geçip cihad ilân eden Ey-yûbiler'den el-Melikü'l-Muazzam ve kar-deşine katılarak Dimyat şehrinin savun-masında bulunmuş ve aynı yılın Cemâzi-yelâhir veya Receb ayında (Ağustos veya Eylül 1219) savaş meydanında şehid ol-muştur. Bazı kaynaklarda şehâdetinin 610 (1213) yılında vuku bulduğu kaydedilir.

Eserleri. İbn Şâs'ın günümüze ulaşan tek eseri *'İkdü'l-cevâhiri's-semîne fi mezhebî 'âlimi'l-Medîne*'dir. Mezhep fikhının muteber ve meşhur kaynakların-dan sayılan eser daha çok *el-Cevâhir* adıyla tanınır. Daha sonraki dönemde birçok Mâlikî fakihî İbn Şâs'ın bu eserinden faydalanmış, İslâm dünyasının bir-çok yerinde elden ele dolaşan kitap özel-likle Mâlikî muhitinde hayli yaygınlık ka-zanmıştır. İyi bir sistematige sahip olan eserde yer alan atırlardan, müellifin da-ha önceki Mâlikî fıkıh literatürünü ince-lediği ve burada mevcut bilgi ve görüşle-ri yeni bir üslûpla derlediği anlaşılmak-tadır. Ortaya konulan görüşlerin Mâlikî mezhebinin ana kaynaklarından alınma-sına özen gösterilmiş, daha önceki Mâlikî müelliflerinin çoğunun takip ettiği Sah-nûn'un *el-Müdevvene*'sinin şerh ve ta'li-ki usulünde ısrar edilmeyip fıkıhla ilgili meselelerin kolayca anlaşılmasına imkân verecek bir düzenleme yapılmıştır. Ayrıca görüşlerin küllî kaide, hikmet-i teşrî' ve makâsıdla olan ilişkilerine de temas edil-

miştir. Tertip bakımından İmam Gazzâ-lî'nin *el-Vecîz*'inin örnek alındığı eserde lafız veya mâna yönüyle birçok küllî kaide-ye yer verilmiş ve bunlar bir sonraki dö-nemde daha gelişecek olan kavâid litera-türüne kaynaklık etmiştir. *'İkdü'l-cevâ-hir*'in kısmen yeni bir tertiple hazırlan-mış olması, Mâlikî mezhebi tarihinde ese-re karşı gösterilen ilginin gerçek âmilî ol-muştur. Çoğu Tunus'ta olmak üzere çe-şitli kütüphanelerde yazma nüshaları bu-lunan kitap Muhammed el-Hâdî Ebû'l-Ecfân ve Abdülhafız Mansûr tarafından neşredilmiştir (I-III, Beyrut 1995). Muah-har kaynaklarda İbn Şâs'a *Kerâmâtü'l-evliyâ*' adında bir eser daha nisbet edil-miştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Şâs, *'İkdü'l-cevâhiri's-semîne fi mezhebî 'âlimi'l-Medîne* (nşr. Muhammed el-Hâdî Ebû'l-Ecfân – Abdülhafız Mansûr), Beyrut 1995, neş-redenlerin giriş, I, 17-59; Münzirî, *et-Tekmile*, II, 468-469; İbn Hallikân, *Vefeyât*, III, 61; Zehe-bî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XXII, 98-99; Yâfiî, *Mir'â-tü'l-cenân*, IV, 35; İbn Kesir, *el-Bidâye*, XIII, 86; İbn Ferhûn, *ed-Dibâcû'l-müzheb*, III, 443-444; İbn Kunfûz, *el-Vefeyât* (nşr. Âdil Nüveyhiz), Bey-rut 1971, s. 306; Süyûtî, *Hüsnü'l-muḥâḍara*, I, 355, 454; *Keşfü'z-zunûn*, I, 613; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, V, 69; *Hediiyetü'l-'ârifîn*, I, 459; *İzâ-hu'l-meknûn*, II, 324; Mahlûf, *Şeceretü'n-nûr*, I, 165; Zirikî, *el-A'lâm*, IV, 286; Kehhâle, *Mu'ce-mü'l-mü'ellifîn*, VI, 158-159; Hacı, *el-Fikrû's-sâmî*, II, 230; M. Âbid el-Fâst, *Fihrisü maḥtûṭâtî Hizâneti'l-Karaviyyîn*, Dârülbeyzâ 1400/1980, I, 337-339; Muhammed et-Tâhir er-Rızkî, "İbn Şâs ḥayâtühû ve âşâruh", *Mecelletü Câmî'a-ti'z-Zeytûne*, sy. 1, Tunus 1992, s.107-128; Ab-bas Salara, "İbn Şâs", *DMBİ*, IV, 55.

MUHAMMED EL-HÂDÎ EBÜ'L-ECFÂN

İBN ŞÂZÂN el-BAĞDÂDÎ

(ابن شاذان البغدادى)

Ebû Ali el-Hasen b. Ahmed b. İbrâhîm
b. el-Hasen el-Bezzâz el-Bağdâdî
(ö. 425/1034)

Hadis âlimi.

12 Rebülevvel 339'da (29 Ağustos 950) Bağdat'ta doğdu. Dördüncü nesilden de-desi Şâzân'a nisbetle İbn Şâzân diye ta-nındı. Babası gibi muhtemelen kendisinin de bez ticaretiyle meşgul olmasından do-layı Bezzâz lakabıyla anıldı. Kendisi gibi İbn Şâzân diye bilinen ve güvenilir bir mu-haddis olan babası (Zehebî, *A'lâmü'n-nü-belâ*, XVI, 429-430) onu beş yaşında ha-dis tahsiline başlattı. Ebû Bekir eş-Şâfiî, Da'lec b. Ahmed, İbn Kânî, Ebû Amr İb-nü's-Semmâk, Ebû Bekir Ahmed b. Sü-leyman el-Abbâdânî, Ca'fer el-Hulâfî, Nec-

câd, Meymûn b. İshak, Ebû Süleyman el-Harrânî, Gulâmu Sa'leb başta olmak üzere çok sayıda muhaddisten rivayette bulundu. Aynı zamanda muhaddis olan Kadî İbn Kânî'den fıkıh ve hadis, müfessir Ahmed b. Kâmil'den kıraat, tefsir ve fıkıh, İbn Miksem el-Attâr'dan kıraat öğrendi. Kendisinden Hatîb el-Bağdâdî, Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, Ebû İshak eş-Şîrâzî, Berkânî, İbnü'l-Bennâ el-Bağdâdî, Sâbit b. Bündâr gibi muhaddisler hadis rivayet etti. Erken yaşta hadis tahsiline başlaması ve uzun yıllar hadis öğretmesi sebebiyle "müsnidü'l-İrâk" diye tanınmış olup hadis münekkidleri onu sika ve sadûk terimleriyle değerlendirmişlerdir. İtikadda Eş'arî, fıkıhta Hanefî mezhebini tercih ettiği, Kûfeliler'in görüşünü benimseyerek nebîz içtiği, ancak ömrünün sonuna doğru bu alışkanlığından vazgeçtiği rivayet edilir. İbn Şâzân 30 Zilhicce 425'te (15 Kasım 1034) Selh'te vefat etti ve Bâbüddeyr Kabristanı'na defnedildi. Cenazesinde Hatîb el-Bağdâdî de hazır bulunmuştur.

Eserleri. 1. *el-Meşyehatü'l-kübrâ*. Hocalarından âlî isnadla aldığı hadisleri ihtiva eden eserin bir nüshası Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye'de bulunmakta olup *el-Müntekâ min hadîsi İbn Şâzân* adıyla kaydedilen bu nüshanın *el-Meşyehatü'l-kübrâ*'nın bazı bölümleri olduğu söylenmektedir (birinci kısım, Mecmua, nr. 88, vr. 86-95; ikinci kısım, Mecmua, nr. 78, vr. 123-136; beşinci ve son kısım, Hadis, nr. 297, vr. 235-246). 2. *el-Meşyehatü's-suğrâ* (*el-Meşyehatü's-sağire*). İbn Şâzân'ın kendilerinden hadis dinlediği hocalarının birer hadisini kaydettiği eserin bir nüshası Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye'de (Hadis, nr. 347, vr. 46-61), diğer bir nüshası da Yale Üniversitesi Kütüphanesi'nde (AY, nr. 674) bulunmaktadır. 3. *el-Hadis*. Eserdeki hadislerden Ebû'l-Kâsım Abdülazîz b. Ali el-Ezci (ö. 444/1052) tarafından yapılmış seçmeleri ihtiva eden bazı kısımlar Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye'dedir (Hadis, nr. 248, vr. 10-28; Mecmua, nr. 31/3, vr. 101-114, 115-128; nr. 78/6, vr. 125-135; nr. 79, vr. 104-109; nr. 88, vr. 86-96). 4. *el-Efrâd*. Üç imlâ meclisindeki rivayetlerini ihtiva eden eserin Hasan b. Ali b. Müzhib b. Ebû Ali İbn Şâzân'ın semâ kaydının da bulunduğu bir nüshası ile (Mecmua, nr. 90, vr. 21-38) baş tarafı eksik diğer bir nüshası (Mecmua, nr. 37, vr. 79-84) Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye'de bulunmaktadır. 5. *Cüz' min hadîsi İbn Şâzân*. Ebû Gâlib Muhammed b. Hasan el-Bâkılânî'nin kendisinden yaptığı rivayetlerle (Mecmua, nr. 1139,

vr. 1-26) hadis cüzlerinin sekizinci kısmını ihtiva eden bazı bölümleri Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye'dedir (Umumi, nr. 9411, vr. 1-26). Müellifin Ebû İmrân Ahmed b. Abdülcebâr el-Utâridî, Gulâmu Halîl Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed el-Bâhiî, Ebû'l-Hasan b. Fazl b. Semh el-Büsirâî ve Ebû'l-Hasan Muhammed b. Ömer b. Muâviye'nin hadislerini ihtiva eden cüzünün bir nüshası da aynı kütüphanede kayıtlıdır (Mecmua, nr. 75, vr. 135-146). 6. *Hadîsü Ebî Sehl Ahmed b. Muhammed b. Abdillâh b. Ziyâd el-Kattân'an şüyühih*. Ebû Sehl el-Kattân'ın rivayetlerini ihtiva eden eserin dördüncü kısmının bir nüshası Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye'de bulunmaktadır (Mecmua, nr. 85, vr. 227-258). 7. *Hadîsü Şu'be (b. el-Haccâc)* (Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, Mecmua, nr. 90, vr. 1-13). Bunların yanında *Fevâ'idü İbn Kânî* ve *gayrih* adıyla hocası İbn Kânî ve diğer bazı kimselerin nâdir rivayetlerini bir araya getirmiş olup 496'da (1103) istinsah edilen eksik bir nüshası Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye'de kayıtlıdır (Hadis, nr. 297, vr. 151-168). İbn Şâzân, ayrıca İbn Mâce'nin *Târihu'l-hulefâ*' adlı eserine Muktefî-Billâh'tan sonraki beş halifeyi Ebû Bekir eş-Şâfiî ile birlikte ilâve etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Hadîb, *Târihu Bağdâd*, VII, 279-280; Sem'ânî, *el-Ensâb*, VIII, 335; İbn Asâkir, *Tebayün keşibi'l-müfterî*, s. 245-246; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam* (Atâ), XV, 250; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, IX, 445; Zehbî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XVI, 429-430; XVII, 415-418; a.mlf., *Tezkiretül-huffâz*, III, 1075; Kureşî, *el-Cevâhirü'l-muğiyye*, II, 38-39; L. Nemo, *Arabic Manuscripts in the Yale University Library*, New Haven 1956, s. 78; Sezgin, *GAS*, I, 187-188, 229-230; Elbânî, *Mahtûât*, s. 60-62; Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-fehâris*, II, 626; Yâsin Muhammed es-Sevvâs, *Fihrisü Mahtûâtü Dâri'l-kütübî'z-Zâhiriyye*: Mecâmî', Dimaşk 1403/1983, I, 278; Zirikî, *el-A'lâm* (Fet-hullah), I, 86; II, 180; Ali Bettekon, "İbn Şâzân", *DMBİ*, IV, 49-50.

ALİ TOKSARI

İBN ŞÂZÂN en-NİSÂBÜRÎ (ابن شاذان النيسابوري)

Ebû Muhammed Fazl b. Şâzân
b. Halîl el-Ezdi en-Nisâbüri
(ö. 260/874)

İmâmiyye Şiâsi'nin
erken devir kelâm ve fıkıh âlimi.

II. (VIII.) yüzyılın son çeyreğinde doğduğu tahmin edilmektedir. Arap asıllı bir aileden olup Nîşâburludur. 193 (809) yılından sonra babasıyla birlikte gittiği Bağdat'ta tahsiline başladı. İlk olarak İsmâil

b. Abbâd'dan Kur'an dersleri aldı, ayrıca Muhammed b. Ebû Umeyr'den bazı eserler okudu. Ardından Kûfe'ye geçti; Hasan b. Ali b. Faddâl, Hasan b. Mahbûb, Safvân b. Yahyâ, Nasr b. Müzâhim'in öğrencisi oldu. Birkaç yıl sonra Vâsıt'a geçti. Hocaları arasında Muhammed b. Cumhur ve Hammâd b. İsâ gibi muhaddislerin ismi geçtiği dikkate alınırsa Basra'ya da gittiği söylenebilir. İbn Şâzân'ın on iki imamdan Ali er-Rizâ, Muhammed el-Cevâd ve Ali el-Hâdî'ye talebelik yaptığı ve kendilerinden rivayette bulunduğu nakledilir, ancak bu bilgileri ihtiyatla karşılayan yazarlar da vardır. İbn Şâzân tahsilini tamamladıktan sonra Nîşâbur'a döndü ve ilmî faaliyetlerini yürütmek üzere burada ikamet etti. Abdullah b. Tâhir zamanında Şiî olması sebebiyle Nîşâbur'dan sürgün edildiyse de ardından tekrar memleketine geldi. Beyhak'ta bulunduğu sırada yörenin Hâricîler'i tarafından öldürülmek istendi ve onlardan kaçmaya çalışırken 259'da (873) hastalandı, ertesi yıl vefat edip Nîşâbur'da defnedildi. Kaynaklarda İbn Şâzân künyesiyle zikredilen Ebû'l-Hasan Muhammed b. Ahmed b. Ali el-Kummî, Ebû'l-Fazl Ali b. Hasan b. Ahmed ve Fazl b. Şâzân er-Râzî gibi Şiî âlimleri bazı müelliflerce İbn Şâzân en-Nisâbüri ile karıştırılmıştır (İbnü'n-Nedîm, s. 287; A'yânü's-Şî'a, II, 266).

Hadis, tefsir ve fıkıha dair eserler de yazmakla birlikte İbn Şâzân'ın ilmî şahsiyetinde ağır basan taraf onun bir Şiî kelâmcısı olmasıdır. Her ne kadar Eş'arî ve Şehristânî, İbn Şâzân'ın hadis nakleden Şiî bir müellif olduğunu belirtirlerse de (*Mağâlât*, s. 63; *el-Milel*, I, 190) Şiî müellifler kelâmcı yönünü öne çıkarırlar. Ehl-i sünnet, Havâric, Kerrâmiyye, Mu'tezile, Gâliyye ve Mürcie gibi mezheplerle Hristiyanlık, Seneviyye gibi İslâm dışı gruplara karşı reddiyeler yazan İbn Şâzân'ın bazı itikadî görüşleri şöyledir: Müslümanlar biri Ehl-i sünnet, diğeri Şiâ olmak üzere başlıca iki mezhebe ayrılır. Farklı gruplardan oluşan Ehl-i sünnet kendi içinde birbirini eleştirmekle birlikte rivayet ettikleri hadisleri kabul eder ve birlikte namaz kılarlar. Buna karşılık Şiîler'in şahitliğini ve naklettikleri hadisleri reddedip arkalarında namaz kılmazlar. Ehl-i sünnet'e göre Allah, son peygamberi vasıtasıyla insanlara dinî ve dünyevî konularda muhtaç oldukları bütün hükümleri bildirmiş, Hz. Peygamber de bunları bilememiş veya bildiği halde açıklamamıştır. Ashap ve tâbiînin kendi re'yelerine dayanarak ortaya koydukları hükümler de sünnettir, bu